

EETBAAR ROTTERDAM gelanceerd!

Tijdens een diner op 26 november 2008 presenteerde EETBAAR ROTTERDAM - expertisegroep stadslandbouw Rotterdam - zich aan haar netwerk en lanceerde zij haar website. Het initiatief kon rekenen op enthousiaste reacties uit de zaal en oogstte die avond veel nieuwe contacten en ideeën voor vervolgstappen.

Stedelijke diensten bezinnen zich serieus op de kansen van eetbaar groen en zijn bereid experimenten aan te gaan. Het bedrijfsleven ziet een toegevoegde waarde voor onder andere hun vastgoed en projectontwikkeling en de verschillende particuliere initiatieven zijn blij dat er een platform is waar kennis en kunde gebundeld gaat worden. Deelnemers waren:

Han Goan Lim, Art Park
Reind van Doorn, GGD
Gina Kranendonk, fotograaf en kunstenaar
Peter de Rooden en Francien van Westrenen, Stroom
Martin van Eeden, Stichting Orion
Birgitte Louise Hansen, architect
Hans Rutten, InnovatieNetwerk
R. Wilson, Rotterdams Milieucentrum
Kees van Oorschot, DS+V
Rien Bongers, Het Portaal
Arno Bonte, GroenLinks
Bessie Schadee en Menno Swaak, Gezonde Gronden
Duzan Doepel, Bureau Doepel Joubert Strijkers Architecten
Robbert de Vrieze en Iris de Kievith, Transformers
Barbara van Steen, De Nieuwe Unie
Annechien Meier, kunstenaar
Ad Visser, De Buytenhof
Roel Vollebregt, Bam Vastgoed

EETBAAR ROTTERDAM (ER) is een concreet resultaat van het debat 'Stadslandbouw Rotterdam' dat Het Portaal in juli 2007 organiseerde in opdracht van InnovatieNetwerk. Tijdens die bijeenkomst werden de eerste contacten gelegd tussen de stadslandbouw pioniers in de stad (veelal particuliere initiatieven), de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de lokale overheid. Leden van ER zijn:

Paul de Graaf, architect en onderzoeker
Bas de Groot, adviseur, docent op het gebied van landbouw en zorg
Nicole Hoven, ontwikkelaar en ondernemer in eten en gastvrijheid
Césaire Peeren, architect 2012 architecten
Jan Willem van der Schans, onderzoeker Landbouw Economisch Instituut (LEI)
Ilse de Weert, projectleider Het Portaal

ER stelt zich ten doel vitale functies, met als basis de voedselketen, in een stedelijke context, te versterken. De expertisegroep initieert concrete projecten, verbindt ze aan elkaar en wil een brug slaan naar de lokale en provinciale overheid om een samenhangende stadslandbouwvisie te ontwikkelen. ER levert hiermee een bijdrage aan een duurzame en gezonde samenleving en dicht de kloof tussen stad en platteland.

Stadslandbouw in Rotterdam staat inmiddels op de kaart, zo constateerden wij tijdens deze bijeenkomst. In dit verslag zijn de ideeën te lezen die vanuit verschillende invalshoeken werden gegenereerd.

Productkeuze en schaalniveau stadslandbouw

Komt er veehouderij in de stad? En worden in de toekomst granen en maïs in de stad verbouwd? Annechien Meier geeft aan dat dit een kwestie van schaal is. In het centrum van een dichtbebouwde omgeving heb je weinig ruimte en moet je concurreren met tijd en afstand. Verse producten zijn hiervoor geschikt. Duzan Doepel doet de suggestie ook de productie van vis en algen te betrekken bij stadslandbouw.

De stad heeft volgens Césare Peeren de potentie om een derde van de inwoners zelf van voedsel te voorzien. Stichting Orion gelooft deze cijfers niet. Gezien het feit dat vlees bijvoorbeeld al een zeer groot areaal nodig heeft. Volgens Césare Peeren gaat echter 50 procent van het eten verloren en is er een efficiëntieslag te maken.

Gezonde Gronden wijst op de opmars van het fenomeen permacultuur en suggereert dit toe te passen in één van de eerste concrete projecten van ER. Gezonde Gronden biedt een workshop aan voor ER.

Braakliggende terreinen

Braakliggende terreinen bieden wellicht wel de mogelijkheid om producten te verbouwen met een groter ruimtebeslag. In Stadshavens liggen terreinen 10 tot 20 jaar braak. BAM Vastgoed bevestigt dat stadslandbouw op braakliggende (bouw)terreinen ook voor de vastgoedsector om meerdere redenen interessant is. Het duurt 7 tot 8 jaar voordat een woningbouwproject ontwikkeld is. BAM is dan eigenaar van de grond. Hier zou je zinvol mee kunnen omgaan door er tussentijds landbouwactiviteiten op toe te staan. In de huidige economische crisis neemt de periode dat terreinen braak liggen bovendien toe. Landbouwactiviteiten verlevendigen de buurt. Op industrielocaties kan een stadsboerderij een toegevoegde waarde betekenen voor de verkoop: mensen wonen liever op een terrein waar een mobiele stadsboerderij heeft gestaan, dan op een voormalig industrieterrein.

Voedselkwaliteit en Wet en regelgeving/vergunningen

Hoe eetbaar zijn voedselproducten uit de stad? Stichting Orion geeft aan dat vooral op bodemvervuiling moet worden gelet.

Wanneer loopt stadslandbouw tegen haar grenzen aan, gelet op wet- en regelgeving? Er is een grens van wat nog mogelijk is binnen het huidige bestemmingsplan en waar een agrarische bestemming begint. Het is relevant om uit te zoeken waar deze grens ligt. Hetzelfde geldt voor het aspect voedselkwaliteit: wanneer krijg je met de Voedsel- en Waren Autoriteit te maken? Kinderboerderijen zouden bijvoorbeeld een rol kunnen spelen bij het houden van dieren in de stad.

Gina Kranendonk adviseert kunst als argument te gebruiken om 'keiharde' stadslandbouw mogelijk te maken. Kunst stelt minder eisen ten aanzien van wet- en regelgeving, vergunningen worden makkelijker verleend en het huidige bestuur van de stad is er gevoelig voor. Op deze wijze heeft zij het zomerpark bij Park Zestienhoven gerealiseerd.

Toename lokaal draagvlak

Kees van Oorschoot van DS+V meldt dat er in het afgelopen jaar een verandering van perspectief is gekomen binnen de dienst. Ook bij de conferentie 'Green and the City' was er aandacht voor stadslandbouw wat kon rekenen op enthousiasme onder de collega's en wethouders. DS+V ontwikkelt nu een visie op stadslandbouw in de regio. Ook bij wethouder Bolsius staat het onderwerp op de kaart. Reind van Doorn van de GGD suggereert vanwege de samenhang van stadslandbouw met diverse stedelijke doelgroepen een goed netwerk op te bouwen bij DS+V (RO en S+R) en OBR.

Jan Willem van der Schans haalt nog eens aan hoe anders dit een jaar geleden lag. OBR deed toen de uitspraak: "Voor onze dienst betekent groen dat we meer groene verf kopen om het beton groen te verven".

Stichting Orion wijst op het belang van een goede website. In een van hun projecten, project Wollefoffen Groen & Co in Zevenkamp, heeft men meningen gevraagd in de wijk. Dit was een goed middel om de politiek in beweging te krijgen. Op het moment dat je steun hebt van de bevolking, volgt de politieke steun.

Landelijk draagvlak

Gezonde Gronden in Den Haag heeft de ervaring dat het lastig is op gemeentelijk niveau draagvlak te krijgen voor stadslandbouw. Wel op ministerieel niveau: met VROM en LNV zijn ze hierover in contact.

Gezonde Gronden stelt voor samen op te trekken met ER in het lobbyen. Gezonde Gronden werkt voor Zuidwest-Nederland.

Peter de Rooden van Stroom in Den Haag stelt voor dat er direct contact moet zijn tussen ministerie en initiatieven als ER. Top down krijgt men de kans het beleid uit te leggen en bottom up kan men laten zien wat er gebeurt in het veld.

Netwerk- en informatiefunctie van ER

Diverse aanwezigen bevestigen dat het goed is dat de verschillende initiatieven via ER aan elkaar gekoppeld kunnen worden en dat er een kennisdatabank komt. Gezonde Gronden wijst op de meerwaarde van het hebben van een eigen plek in de stad waar de mensen kunnen binnenlopen. Gina Kranendonk heeft goede ervaringen met het gebruik van een weblog voor interactie met bewoners.

Relatie volkstuinen

Er wordt gevraagd naar de relatie met de huidige volkstuincomplexen. ER weet dat de RBVV bezig is met een bezinning op haar openbare functie voor de stad. Volgens Gina Kranendonk worden volkstuinen echter vooral voor recreatie gebruikt en minder voor productie. Voedselproductie gebeurt vooral door inwoners van allochtone komaf op landjes in de stad.

Relatie met het Westland

Het Westland produceert voor de wereldmarkt. Er liggen kansen voor stadslandbouw in combinatie met het Westland: productie en afzet in de eigen regio en productie van nieuwe producten voor de nieuwe Nederlanders.

Het betrekken van de regio in het concept van ER maakt nieuwe financieringsstromen toegankelijk. Op provinciaal niveau speelt bijvoorbeeld de problematiek van de kloof tussen stad en platteland.

Stroom suggereert dat Den Haag en Rotterdam elkaar ergens ontmoeten: Delfland. Slowfood is hier in opmars. Beide steden kunnen met elkaar optrekken om deze beweging te stimuleren.

Relatie met gezondheidszorg

De GGD is blij met ER als concreet initiatief in de stad. GGD ziet kansen voor stadslandbouw als zij zich richt op de problemen van de mensen in de stad. Doelgroepen: werklozen, mensen met een lage sociale status, mensen met gezondheidsproblemen. Functies van stadslandbouw: zingeving, beweging (niet naar de fitness, maar tuinieren), bewustwording (gezondere voeding). Probeer ook de zorgverzekeraars mee te laten financieren. Mensen met een burnout zouden bijvoorbeeld door middel van stadslandbouw begeleid kunnen worden bij hun herstelproces.

Relatie met Artpark

Han Goan Lim biedt ER aan deel te nemen aan zijn ArtPark-plan. In Artpark staat innovatie en natuur ook centraal. Denk aan een paviljoen met een expo- en debatruimte, met daarbij een stuk grond om te experimenteren. Ook kunst kan hierin een plaats krijgen.

Relatie met leefbaarheid/sociale doelen

Annechien Meier adviseert heldere doelen te stellen die gericht zijn op leefbaarheid in de wijk. Corporaties en gemeenten zijn in haar geval enthousiast over kunst in combinatie met sociale doelstellingen: een fijner, veiliger en levendiger buurtplein creëren. Zij betreft bewoners uitdrukkelijk bij het proces.

Relatie met stedenbouw

Duzan Doepel vindt dat er een visie op stadslandbouw op het niveau van de regio Zuidvleugel ontwikkeld moet worden. Betrek daarin de functie van stadslandbouw voor recreatie en utiliteit. Stadslandbouw ontwikkel je voor een stedelijke doelgroep. Dit speelt een rol bij het ontwikkelen van een visie.

Relatie met duurzaamheid

BAM geeft aan dat duurzaamheid steeds belangrijker wordt. Niet alleen het energieverbruik in de woningen, maar ook in de directe omgeving. Rotterdam Climate Initiative (RCI) kijkt bijvoorbeeld ook naar de omgeving. Dit is ecologie van het woongebied. BAM nodigt ER uit contact op te nemen voor de mogelijkheden.